

Същност: Терминът "хуманистично образование" се използва за означаване на разнообразни педагогически теории и методи, основавани на естетическия кодекс на хуманизма - свързани с нарастване на човешкото развитие, благосъстояние и достойнства, извън религиозните, идеологически или национални идеали и ценности. Има далечна философска и морална традиция - от древните библейски пропорции и древногръцките философи до Декларацията на ООН за човешките права и за правата на детето. Винаги се свързва с три фундаментални принципа:

1. Концепция за човека като автономен (със свободна воля) и рационален агент, с морална съвест и творчески възможности за реализация, поради което всички му дължат фундаментално уважение;
2. Политическа доктрина, основана на етиката на универсалното човешко равенство, взаимност и солидарност, политически плурализъм и демокрация;
3. Педагогическа доктрина, изразяваща се в задължението да се помогне на всички индивиди да развият максимално своя потенциал, за да се наслаждават доколкото е възможно (Мортимър Адлер).

Развитие: Исторически, хуманистичното образование може да се проследи от времената на древна Атина. Постепенно то става все по-демократично и плуралистично, основано на принципите на интелектуална свобода, морална автономия и плуралистична демокрация.

Теоретически хуманистичното образование може да се класифицира в четири различни форми или подходи.

КЛАСИЧЕСКО ХУМАНИСТИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

Развитие. То предлага задължително наличие на идеал за човешко съвършенство, който е универсален и обективен модел за регулиране на образованието. Началото е в древна Атина - Перикъл, Сократ, Протагор, Платон. Основната идея е достигането и достоен човешки живот на културен гражданин. През Ренесанса хората за пръв път са

нарекли „хуманисти” - еманципирани от невежеството и догматизма.

Педагози - хуманисти от 14-15 в.

Коменски. Ян Амос Коменски (1592 – 1671 г.) създава първата зряла и реална концепция на педагогическия хуманизъм в действие, силно повлиян от идеите на Т. Кампанела. За пръв път Коменски обосновава идеята за демократизиране на училището - всеобщо образование (за всички без разлика на социалната принадлежност, религия и пол), формиране общочовешки морални качества (по професионалните си изяви и интелектуалните си способности хората ще бъдат различни и едни ще превъзхождат други в зависимост от положените усилия за самоусъвършенстване).

Вилхем Хумболт. В началото на 19 в. възниква нова философска концепция за образованието в немската класическа философия (Хербер, Хумболт, Хегел) акцентираща на самосъзнанието на личността на самоформирането на личността в актове на самосъзнаване на културата. Този подход води до хуманизация на образованието и до утвърждаване правата на личността на образование: личността се формира като субект на културата. Хуманистичната философска концепция на образование, противостои на просветителската концепция и служи за основа за търсене на нови форми на образование, ред педагогически реформи, ориентирани към културно - хуманитарните идеали (особено във висшето образование - Хумболт). Но още в средата на 19в. тази концепция се сблъсква с тенденциите за реално (естественонаучно) образование (Фарадей).

РОМАНТИЧЕСКО ХУМАНИСТИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

Развитие: Наричано още натуралистично или терапевтично. Появява се през 18 в. с идеите на Жан Жак Русо, който отхвърля културния прогрес, енциклопедичността на знанията, авторитарното образование и преследването на социален статус, отчуждението и други дефекти на буржоазното общество. Той предлага алтернативна концепция за живот основана на съвършенството на естествените склонности на човека и саморегулирането на развитието и поведението.

Свободно възпитание: За пръв път идеите за свободно възпитание са формулирани в книгата на Жан Жак Русо „Емил или за възпитанието”. Основните идеи са:

1. Човешката природа е добра;
1. Детството е особена възраст - със своите ценности, автономия, права, разбирания;
2. Систематично отхвърляне на традиционната училищна организация (отсъствие на програми, хорариум, класове, дисциплинарни регламентации);
3. Детето избира група за живот. Тя се образува свободно около един учител, свободно се променя;
4. Свободата на детето и отстраняването на възпитателя - „принцип за негативното възпитание”;
5. Учителят се въздържа от всички преки и принудителни интервенции - натиск, налагане на ред, въздържание;
6. Учителят дискутира с децата като равен с равен и участва като такъв в цялостната организация. Отношенията са приятелски, елиминирани са факторите авторитет и интелектуално превъзходство.

„**Векът на детето**”. През това време става значителна промяна в училището. То става институция в истинския смисъл на думата. Доминира концепцията, че то трябва да е трансмисия и да конструира облика на детето.

Селестен Френе. Френският педагог Френе (1896 – 1966 г.) е създател на една от най-популярните педагогически системи на 20 в.

1. Училището ориентирано към детето.
2. Детето само строи своята личност, ние само му помагаме в това.
3. Главното не е заучаването на материала, а здравето на детето, стремежа му към знания, развитието на неговите творчески възможности, присъщо на природата му желание постоянно да се движи напред към максимално пълна самореализация; благоприятна среда, в която се възпитава детето; оборудване и технически средства, осигуряващи естествен жив и всеобхватен възпитателен процес.
4. Училището на бъдещето на труда.
5. Светлата мисъл и умелите ръце са по-добри от ум, препълнен с ненужни знания.
6. Разумната дисциплина е резултат от организиран труд.
7. Училище на 20 в. за човека на 20 в.
8. Промените трябва да имат фундамент.
9. Народното училище не може да съществува без демократично общество.

Педагогически инварианти. Основните положения от теорията и практиката на Френе са формулирани като педагогически инварианти.

Природата на детето е като на възрастния - то чувства страда, приспособява се, но в друг ритъм, тъй като от една страна му пречи ограничната слабост, незнанието, опита, то има неизмерим жизнен потенциал, какъвто у възрастните често е отслабнал.

Високият ръст съвсем не свидетелства за превъзходството на човека. Учителят и така е по-висок от учениците и не стига и това, а и най-често стои на подиум, за да утвърди още повече това превъзходство.

Поведението на детето в училище зависи от психическата му нагласа и здравословното му състояние.

Никой не обича да му заповядват. По принцип всяка авторитарна заповед е грешна.

Никой не обича построяването по команда, защото това означава подчиняване на чужди заповеди. В живота е необходим ред и детето трябва да свикне с това. Опасността се появява, когато то смята реда за безмислен.

Човек не обича да изпълнява някаква работа под заплахата на пръчката, дори ако тази работа не му е противна; именно принудата поражда съпротива.

Необходимо е да приключим със схоластиката - системата от правила за работа и живот в училището, която извън него няма никаква ценност.

Всеки човек се стреми към успеха. Неуспехът спира работата и лишава от ентузиазъм. Училището трябва да се превърне от място на отличниците в място на всички.

Никой - нито детето, нито на възрастния не обича надзора и наказанията. Те винаги се възприемат като посегателство върху личното достойнство, особено когато се правят публично.

Детето не обича работата в „стадо“ където всеки е длъжен да се подчинява на „овчаря“. То обича индивидуалната работа или работата в колектив, където цари дух на сътрудничество.

В клас е необходимо да се поддържа ред и дисциплина.

Наказанието винаги е грешка. То е унижително и никога чрез него не се постига желаната цел. То е най-крайното средство.

Бъдещото демократично общество се подготвя от демокрация на училището; авторитарното училище не може да формира бъдещия гражданин на демократичното общество.

Естествено занятие за детето е не играта, а трудът.

Новият живот на училището се основава на принципа за сътрудничеството, т.е. учениците заедно с учителите имат право на управление на живота и дейността на училището.

Оптимистична вяра в живота.

ЕКЗИСТЕНЦИАЛИЗЪМ

Същност. Екзистенциализмът се ражда в Европа през 20 в. и се свързва с имената на Сьорен Киркегор (1813 - 1850 г.) и Фридрих Ницше (1811 – 1900 г.), единият страстен християнин, а другият атеист. Екзистенциализмът се дели на две разклонения: атеистичен и теистичен.

Теистичен екзистенциализъм. Според Киркегор, хората са индивидуални същества, които откриват, че са във враждебна вселена. Това е проблем на определяне, а от там следва и евентуалното решение. Киркегор създава теория за трите стадия в духовното развитие на личността. Първият стадий е естетическият и се характеризира с повсеместна реализация на принципите на хедонизма (наслаждението). Вторият стадий е етически - уравнивяване на личностната структура, нейното стабилизиране, хармония на интересите на личността и тяхното удовлетворяване. Третият стадий е религиозният - устремен към Бога.

Атеистичен екзистенциализъм. Методологическа основа на хуманистичната психология и реформаторската педагогика.

Ницше (1844 – 1900 г.) - велик немски философ-идеалист и индивидуалист. Разглежда отношението образование - култура. Те са неотделими. За съществуването на културата е необходимо хората да усвоят определени навици в хода на образованието.

Жан Пол Сартр и Албер Камю. Екзистенциализмът е отвъд nihilism. За Сартр определянето на човека в съществуването започва с решението на въпроса «Кои сме ние? Този въпрос има начало, но няма край. Когато човек си зададе този въпрос (обикновено в началото на младежката възраст), това е екзистенциален момент, в който за първи път осъзнаваме, че съществуваме.»

Педагогика и екзистенциализъм. Александър Нейл. "Детството е игра...и когато детето е поиграло достатъчно, то ще започне да работи и да се справя с трудностите, дори когато е включено в много непривлекателни за него дейности". "Нужно е училището да приспособим към децата, а не децата към училището".

Учителят. Дълг на учителя е така да организира образователния процес, че всеки ученик да може да осъзнае три основни ценности:

- аз съм същество избиращо и не мога да избегна избора на собствен жизнен път;
- аз съм абсолютно свободен човек в определянето на целите на моя собствен живот;
- аз съм човек, носещ лична отговорност за всеки извършван от мен акт на избор.

Включват се много лични контакти с учителите, откритост и честност. Учителят не трябва да е дресьор, треньор и даже инструктор. Той е участник в диалога с учениците. Той, в буквалния смисъл на думата, се учи заедно със своите ученици.

Образование за приспособяване към живота. Трябва да се помогне на децата да си изработят разумното отношение към основните проблеми на ежедневието, за да осъзнаят непреходния, повтарящ се характер на много ситуации. Осмисленият по такъв начин ежедневен опит е източник на развитие, за осъзнаване на собствените ценности и цели.

ХУМАНИСТИЧНА ПСИХОЛОГИЯ И ПЕДАГОГИКА

Същност. Още от възникването си през 60-те години на 20 в. хуманистичната психология претендира за антитеза и психоанализа. Цел на личността е самоизпълнението (Ш.Бюлер), самоактуализацията (Е.Маслоу), пълноценно функционираща творческа личност (К.Роджърс).

Методически принципи:

- развитие на самосъзнанието за сметка на преодоляването на защитните механизми на личността (Зигмунд Фройд, Ейбрахам Маслоу);
- разбиране на самосъзнанието като условие за самоактуализация и

самореализация на индивида (Адлер, Роджърс, Ериксон, Юнг);

- признаване на формиране на чувството за идентичност за приоритетна задача на образованието (Маслоу, Ериксон).

Хуманистична психология

Самоактуализация.

- По-ефективно възприемане на действителността, такава каквато е и по-комфортно отношение с нея;
- Приемане на себе си, на другите, на природата;
- Спонтанност, простота, естественост, несправедливост;
- Центриране на задачата (а не центрираността на себе си);
- Чувствителност към проблемите;
- Желание да се остане сам в уединение, независимост от другите;
- Постоянно желание за оценка на собствените действия (свежест на оценката);
- Съчувствие, състрадание към другите, единение с другите;
- Търсене на по-дълбоки междуличностни отношения;
- Уважение на всички;
- Философско, доброжелателно, невраждебно чувство за хумор;
- Самоактуализиращи се творчески способности;
- Автономия, независимост от културата и средата;
- Мистичност и опит във висши душевни състояния;
- Демократична структура на характера;
- Умения за различаване на средства и цели;
- Съпротивление на акултурацията, трансцендиране на всяка частна култура.

Хуманистична педагогика

Хуманистичната педагогика (през 70-те години на 20 в.) се формира като една концепция с приоритет на нравствените и емоционалните страни на образованието.

Характеристика на традиционната образователна среда. Роджърс прави следната характеристика на традиционната образователна среда:

Водеща роля играят ценностите за съхранение и трансляция на културата, реда, ритъмът, предсказуемостта.

Образователната практика на масовото училище почти век да се демократизира, всъщност продължава да е тоталитарна: всички ученици изпълняват предписаните едни и същи задания; учебните предмети представят науката като кодекс от закони и сборник от рецепти; мотивацията за учебна дейност, ако изобщо съществува, е чисто външна, утилитарна; кръгът от използваните източници на информация има тенденция да се свива до преподаването (единна програма, един учебник, методически указания); основни методи за усвояването на материала са зубренето и дресурата, контролът е приемуществено репресивен.

Учителят в тази система е априори авторитетна фигура и този авторитет е предварително осигурен от държавата, от която е признат за благонадежден.

Учениците трябва да се учат да учат, да развиват потребностите си. Да се цели учението да е процес, а не резултат. Гъвкавост и неограниченост по отношение на формите. Опитът на детето е основата на образованието. Поощрява се интуицията и творчеството. Синтез на теория и експеримент. Образованието е процес, продължаващ цял живот и е свързан с училището само в определен период. Учителят не само учи, но учи и себе си. Той е „аз-съобщаващ“, споделя преживяванията си с учениците.

ПЕДАГОГИКА НА ЦЕННОСТИТЕ

Концепция. Централно място в педагогиката на ценностите, заема идеята за съществуването на извънвремеви, вечни и неизменни "идейни същности", съществуващи в своеобразна имагинерна "духовна сфера". В това отношение съществуват две

концепции: **неоплатонизъм** („светът на идеите“) и **субективен идеализъм**

абсолютни духовни ценности в дълбочините на човешката психика, където индивидуалната душа се приема за най-важната задача на образованието. Без това няма пълноценно човешко съществуване. Оценъчната форма се отделя от познавателната.

Преа 20 в. въз основа на философията на ценностите във Франция се оформя концепция за образованието с подчертан елитарен характер от **В. Кузен**. Според нея лицата се отличава дълбоко от другите видове средни учебни заведения, подготвящи учениците за практическа дейност. Смята се, че подрастващите, които минават през лицата опознават върховните ценности (истината, красотата, доброто), в които се намират „архитиповете на реалния свят“ и влизат в интелектуалния елит, който стои високо над масата.

ДИАЛОГИЧНА ПЕДАГОГИКА

Диалогично общуване. Основано на диалога, предполага обсъждане на ситуацията като решаването на проблема става съвместно.

Предмет на диалогичното общуване са самите отношения в хода на общуването между учителя и ученика, субективно преживявани и определени от системи нагласи, ценностни ориентации, очаквания и стереотипи на мислене, позволяващи на партньорите да се възприемат един друг и да оценяват развитието на диалога.

Основни понятия:

Взаимодействие. В класическата педагогика взаимодействието се тълкува като въздействие върху детето чрез активни действия на възрастния, свързано с готовност за приемането им от страна на детето.

Дълбочинно педагогическо общуване. Характеризира се взаимно доверие, поддръжка, готовност за творческо взаимодействие, приемане на другия.

Среща. Помага на педагога да разбере същността на личностното взаимодействие с детето.

Другодоминантност. Доминанта (лат. Dominans - господстващ) – понятие, обозначаващо господстващата в определения момент насоченост и системност на поведението на индивида.

Дискурс. Комуникативно събитие, осъществено между говорещите (слушащите, наблюдателите и др.) в процеса на комуникативното действие в определен времеви и пространствен контекст.

Дискурсна традиция. Основният въпрос, който възниква е дали всеки контакт на учител и ученик или между учениците може да се нарече „диалог“, дали „диалогът“ е „общуване“. Тук често се цитира Дюи: „Не само социалният живот е идентичен с общуването, но и общуването (и следователно целия социален живот) е възпитателно“. Такъв подход елиминира различията между диалог, общуване и педагогическа намеса.

Договор. Учителят и ученикът са равнопоставени носители на договорното съдържание на образованието, което чрез техния договор става съ-битийно.

Педагогическо значение. Главните аргументи за ползата от диалога за образованието са философски: епистемологични и морални, но не издържат на проверката в практиката.

Педагогически комуникативни отношения. Тези отношения могат да се осъществят в класната стая и извън нея (лекция). Диалогът се определя от броя участници и начина на взаимодействие.

Беседа. Беседата е преди всичко информационна среда за насочване на поведението, затова трябва да е свързана с оценка и селекция, степенуване по важност, оттам и приоритетът на учителя. Ученикът отговаря, учителят коригира отговора (ако се налага).

Диалогична педагогика. Развива се като критика, но без диалог няма комуникация и без комуникация - няма истинско образование.

Типология на диалога.

Анкета - свързана е с определен проблем и въвлеча в колективно обсъждане;

Беседа - обсъждането е по-открито междуличностно разбиране;

Обучаваща беседа - преподавателят насочва отговорът към съгласие;

Дебати - излагане на позиции и аргументи за и против.

Диалогът се възприема като средство за съединяване или примиряване на различията, като изгода, но и като заплаха или невъзможност.

КОМУНИКАТИВНА ПЕДАГОГИКА

Множество педагози споделят, че искат отношенията на диалог да са равни и симетрични, но чрез **манипулативната педагогика** учителят води детето към свободата чрез принуда. Фридрих Крон установява три етапа на прехода от манипулация към

комуникация:

Класическа постановка - образованието е структурно асиметрично;

Екзистенциализъм - учителят може да претърпи неуспех, ако детето няма желание;

Символен интеракционизъм - води до критично преосмисляне на образованието;

Транзакционен анализ.

Детето представлява запис на вътрешни събития (чувства) в отговор на външни събития (главно на майката и бащата) между раждането и пет годишната възраст (почувствана концепция за живота).

Родителят представлява интернализиран запис на това, което детето е наблюдавало от най-близките хора около него.

Възрастният – запис на данни, придобити и обработени чрез изследване.

Когато действате така както в детството, Вие се намирате в състояние **Аз -Дете**, когато действате, чувствате, мислите подобно на вашите родители, Вие се намирате в състояние

Аз - родител

, когато имате факти от текущата реалност и се отнасяте към тях според собствената си оценка, Вие се намирате в състояние

Аз -възрастен.

Транзакционния анализ е четири вида: структурен - анализ на отделна личност („кой

съм аз?“); анализ на транзакциите - анализ на постъпките и думите на хората; анализ на игрите - анализ на открити транзакции; сценарен анализ -анализ на индивидуалния жизнен сценарий, който хората неволно следват.

Всяка личност има психологически сценарий и живее в култура, която също има свои сценарии. Сценарият зависи от ранните решения и позиции възприети в детството.